

The background of the book cover is a photograph of a waterfall. The water is white and frothy as it falls from the left side of the frame over a dark, mossy rock face. Below the waterfall, the water flows into a pool, creating a deep blue-green color with visible ripples and reflections. The overall scene is natural and serene.

Skënder Drini

Tregimet e Veriut

I racconti del Nord

Traduzione, Introduzione e cura di

Pavlina Naska

Edizioni dal Sud

Rrugës për Bordolec...

La strada per Bordolec...

– Ja, ai shkon në Bordolec, shoku gazetar – i tha bufetieri duke bërë me kokë në drejtim të një tryeze në kënd të lokalit.

Andej dy burra pinin kafe. Njëri në moshë, i veshur me një xhaketë lëkure, një burrë eshtërmadh që do t’u binte në sy të gjithëve, tjetri një djalosh i shkurtër, i ngjallur, me një cigare të pandezur prej kohësh në buzë dhe me një triko golf të ndotur nga vaji e nga nafta.

– Ja, ai me xhaketë lëkure. E quajnë Sali – vazhdoi bufetieri duke ndier pasigurinë e gazetarit. Gazetari priti që ata të dy të mbaronin kafënë.

Donte të shkonte në kantierin pyjor, që të shkruante një reportazh për sharrëxhinjtë dhe shoferët.

– Më falni... Shkoni për Bordolec?

– Për Bordolec!

A mund të më merrni? Tjetri iu përgjigj me një lëvizje të dorës, që gazetari nuk e kuptoi.

– Ju jeni Saliu, apo jo? – nguli këmbë gazetari.

– Unë jam!

Ai me trikon golf i ra me bërryl shokut që kishte pranë.

– Shihe! Ja ku po hyn...

Gazetari pa të hynte në lokal një djalë të ri, të bëshëm, që xhakaventoja e zezë i rrinte shtrënguar.

– Ecco, compagno giornalista, quello va a Bordolec
– disse il barista, facendo segno con la testa in direzione di un tavolo all’angolo del locale.

Là, due uomini stavano bevendo il caffè. Un uomo un po’ anziano indossava una giacca di pelle, era robusto e veniva notato subito da tutti. L’altro, un giovane basso, vivace, con la sigaretta non ancora accesa tra le labbra, indossava un maglione sporco di olio e nafta.

– Ecco, quello con la giacca di pelle. Si chiama Sali
– continuò il barista, avvertendo l’insicurezza del giornalista.

Il giornalista aspettò finché i due non finirono di bere il caffè.

Voleva andare nel bosco per poter scrivere un articolo sui taglialegna e sui camionisti.

– Scusate, andate a Bordolec?

– Sì, vado a Bordolec.

– Mi date un passaggio?

L’uomo rispose con un movimento della mano che il giornalista non capì.

– Voi siete Sali, o no? – insistette il giornalista.

– Sì, sono io.

L’uomo con il maglione dolcevita diede una gomitata all’amico che aveva vicino.

– Guarda! Sta entrando...

Il giornalista vide entrare nel bar un giovane robusto, con un giubbino nero che gli stava stretto.

Ai u afrua me shkathtësi te sporteli duke iu shmangur atyre që hynin dhe dilnin, pastaj kërkoi të hante.

E ndau bukën në mes, vuri brenda salçiqet, pastaj doli nga lokali, duke e kafshuar bukën me ngut dhe pa vështruar njeri.

– Hë? Si t’u duk? – i ra përsëri me bërryl shoku Saliut.

Shoferi nuk tha gjë.

Sytë i kishte nga dera, andej nga kishte ikur ai që ngutej.

Në tëmthin e djathtë një damar i fryhej e i shfryhej si me urdhër.

Gazetari nuk ia shihte sytë, se ata i dukeshin si të veshur me mjegull.

Gazetari i shihte vetëm dorën, atë dorë eshtërmadhe që rrotullonte filxhanin e kafesë pa e pasur mendjen aty.

– A e pe? As që desh të dinte kush ishte këtu, As që na vuri re... Nuk mori mundimin të hidhte as syte për të parë shokët... Ka ca kohë që kështu bën. Ha në makinë. Në një dorë timonin, në tjetrën buken – vazhdoi ai me trikon golf.

– Qenka punëtor i madh – se si foli gazetari, që kishte që mbetur keq aty në këmbë.

– Punëtor? Kemi tjetër hall... Po edhe punëtor është...

Shoferi i moshuar e shikoi në mënyrë të tillë sikur të donte t’i thoshte: «ç’përzihesh, a derëzi!».

Gazetari s’tha gjë. Vetëm në buzët e tij mbeti për ca çaste një buzëqeshje e hollë e pa të keq. Me anë të saj, sikur kërkonte shpjegim nga shoferi për atë vështrim. Po ai me xhakëtë lëkure nuk ua kishte ngenë shpjegimeve. Mbase edhe nuk donte. Ai futi dorën në xhep, pastaj përplasi lekët mbi tryeze.

Notò in lui una sveltezza incredibile mentre si avvicinava al bancone evitando chi entrava e chi usciva, poi il giovane cercò subito qualcosa da mangiare.

Prese un panino, lo spezzò a metà, vi mise in mezzo una salsiccia, quindi uscì dal locale mangiando il panino in fretta, senza guardare nessuno.

– Beh? Come ti è sembrato? – disse dando un'altra gomitata al compagno Sali.

Il camionista non disse nulla. Il suo sguardo era diretto alla porta attraverso la quale si era allontanato il ragazzo in tutta fretta.

La tempia destra di Sali batteva forte come se fosse comandata. Il giornalista non riusciva a guardare gli occhi dell'uomo, perché sembravano annebbiati.

Gli vedeva solo la mano, quella mano robusta che agitava il cucchiaino nella tazza di caffè sovrappensiero.

– L'hai visto? Molto indifferente... Non si è sforzato nemmeno di guardare i suoi compagni... È da un po' di tempo che fa così. Mangia in macchina, con una mano mantiene lo sterzo con l'altra il panino – continuò il giovane con la maglia dolcevita.

– Deve essere un gran lavoratore – disse il giornalista che era rimasto in imbarazzo, in piedi, meravigliandosi delle sue parole.

– Lavoratore? Abbiamo un altro problema... Per essere un lavoratore, lo è...

Sali, il più anziano degli autisti, guardò il giornalista come per dirgli: «Ma che ti intrometti». Il giornalista non parlò. Solo sulle sue labbra rimase un lieve sorriso senza malizia. Con il suo atteggiamento sembrava dover chiedere spiegazioni all'autista per quello sguardo. Ma Sali non era in vena di dare spiegazioni. Forse neppure lo voleva. Cacciò la mano in tasca ed improvvisamente gettò i soldi sul tavolo.

– Ngrihemi – tha. – Paguaj, o byrazer! Hajt, njatjeta!

U ngrit dhe arriti gjer te dera me hapa të mëdhenj. Pastaj qëndroi dhe u kthye.

– Ç’u bë ai i Bordolecit? – pyeti duke përfishrë gjithë lokalitë me sy.

– Ja ku jam – tha gazetari që nuk kishte lëvizur nga vendi.

– Ç’pret? Do të nisemi!

«Zor të merresh vesh me të – tha gazetari që nuk kishte lëvizur nga vendi. – Apo mos ka ndonjë hall?» Buzëqeshi, doli nga lokali dhe hipi në “Skodë”. Hipi dhe shoferi. Atë çast një makinë tjetër iu afrua. Shoferi i saj nxori kokën nga kabina dhe e përshëndeti.

– Doli njëzet – gjashtëdhjeta? – pyeti Saliu.

– Thuaj se doli. Po kolaudon gomat.

– Shëndet! – tha Saliu dhe i shkeli gazin makinës.

– Shëndet! – tha tjetri.

Gjer në të dalë të qytetit asnjëri nuk foli. Gazetari e vështronte herë pas here shoferin me bisht të syrit. Ai rrinte si i ngrirë në timon. S’kishte parë shofer të qëndronte ashtu. I luante krahët me ca lëvizje tepër të përqëndruara dhe gati nervose. I luante vetëm gjer në bërryla. Pjesët e tjera të trupit nuk merrnin pjesë fare në atë punë. Vështronte drejt; as djathtas, as majtas. Vetëm drejt. I dilnin eshtrat e nofullave sa herë merrte ndonjë kthesë të fortë dhe ai damari i zi në tëmtha vazhdonte t’i ngrihej dhe t’i ulej pa vetëdije. Herë pas here ai vrenjtej. Fytyra e tij eshtërmadhe ngarkohej me zymtësi. Pastaj çelej prapë.

Nuk e kishte atë pamjen e qetë dhe të shpenguar që kanë shoferët.

Fytyra e tij ishte rënduar me mendime.

– Alziamoci – disse – paga, fratello! Arrivederci.

Si alzò e arrivò vicino alla porta con passi molto grandi, si fermò e guardò indietro.

– Dov'è l'uomo che voleva andare a Bordolec? – chiese rivolto ai presenti.

– Sono qui – disse il giornalista che non si era proprio mosso.

– Che aspetti? Dobbiamo partire!

«Difficile capire quest'uomo – pensò il giornalista.

– Forse ha qualche problema?»

Sorrise, uscì dal locale e salì sul camion "Skoda".

Salì anche l'autista. In quel momento un'altra macchina affiancò il camion. Il camionista abbassò il vetro e salutò.

È uscito il camion 20-60? – chiese Sali.

Dicono che è uscito. Sta al collaudo per le gomme.

– Salve! – disse Sali e accelerò.

– Salve! – rispose l'altro.

Fino all'uscita della città nessuno dei due parlò. Il giornalista guardava di tanto in tanto con la coda dell'occhio il camionista. Quello rimaneva con lo sguardo immobile sullo sterzo. Non aveva mai visto nessun autista rimanere così. Usava le braccia con movimenti eccessivamente controllati e quasi nervosi. Le muoveva solo fino al gomito. Il resto del corpo non partecipava ai movimenti. Guardava dritto, né a destra, né a sinistra solo dritto. Stringeva le mandibole ogni volta che doveva girare, mentre la tempia continuava a battere. Ogni tanto il suo volto si rattristava, s'imbronciava e poi tornava sereno.

Non aveva l'aspetto calmo e spensierato che di solito hanno i camionisti.

Il suo volto era oppresso da pensieri.

«Ndoshta sjell ndër mend ndonjë gjë të papëlqyer dhe vrenjtet – tha me vete gazetari. – Sa herë i kujtohet vrenjtet».

I zgjati një cigare shoferit. Ai shtriu dorën dhe e mori pa kthyer kokën.

«Ky është gjithë sy e veshë – mendoi tjetri. – Ky është shofer i vërtetë».

– Trupa do të ngarkosh?

– Trupa!

– Në Skrapatushë?

– Jo!

– Atëherë në kantierin e parë? – ngulmoi për një bisedë më të gjallë gazetari.

– E njihke vendin...

– Kam qenë disa herë. Vende të bukura...

Shoferi nuk tha gjë, vetëm tundi kokën.

– Si jeni me planin?

Shoferi u kthye. «Si shumë po e zgjat», sikur thoshin sytë e tij, por megjithatë foli:

– Mirë – u përgjigj shoferi.

Biseda ngecte herë pas here, mbetej në pika të vdekura, po ashtu si marshet e makinës që tani hynin me zor!

Shoferi pështyu bishtin e cigares nga dritarja. E hodhi me fuqi përjashta së bashku me një gulsh fryme.

– Qënke fjalëpak – tha gazetari.

– Jam i mëzitur sot...

– Çështje pune? Gazetari u kthye me gjithë trupin nga ai.

Shoferi i hodhi një sy çantës së udhëtarit.

– Mos je gazetar?

– Nga e more vesh?

– Kam çuar gazetarë andej – këndeje. Pyetje pas pyetjesh...

«Forse ricorda qualcosa di brutto e si rattrista – pensò il giornalista. – Ogni volta che ricorda qualcosa si impensierisce». Il giornalista gli allungò una sigaretta. Lui tese la mano, la prese senza girare la testa. «Questo è tutto orecchi – pensò l'altro. – Questo è un vero camionista».

– Carichi tronchi?

– Sì, tronchi.

– In Skrapatushë?

– No!

– Allora nel primo cantiere – insistette il giornalista cercando una conversazione più vivace.

– Allora conoscete il posto...

– Ci sono stato un paio di volte. Posti belli...

Il camionista non parlò. Approvò solo con un cenno del capo.

– Come state con il bilancio?

Il camionista si girò. Non parlò, ma con lo sguardo parve dire «Molte domande ha da fare».

– Bene – rispose l'autista.

La conversazione a volte terminava in punti morti, così come le marce del camion che iniziavano ad ingranare con difficoltà!

Il camionista sputò fuori dalla finestra il mozzicone della sigaretta. Lo sputò insieme ad un sospiro.

– Sei di poche parole – disse il giornalista.

– Sono un po' triste oggi...

– Motivi di lavoro? – Il giornalista si girò completamente verso il camionista.

Questi diede uno sguardo alla borsa del passeggero.

– Ma, per caso sei giornalista?

– Da che cosa l'hai capito?

– Ho sempre accompagnato giornalisti dappertutto. Mi facevano domande su domande...

Tjetri qeshi.

– Ke fëmijë? – pyeti krejt papritmas shoferi.

– Jo nuk kam.

– Hiç mos të të vijë keq...

– Si kështu?

– Ja të ndodh si mua...

Shoferi u kthye dhe e vështroi gjatë udhëtarin me njëfarë hutimi në sy. Duket se e zgjati kështu se udhëtari pati njëfarë shqetësimi se mos përplaseshin diku.

Tani ai që vështronte drejt ishte gazetari. Po me sa dukej ai nuk kishte pse trembej; sadoqë shoferi nuk e vështronte udhën, makina ecte drejt dhe pa dredha.

Heshtnin. Ndihej vetëm zhurma e motorit dhe krisma e herëpashershme e marsheve që po vazhdonin të hynin me zor.

– Më folën keq për tim bir, sot – rifilloi shoferi atëherë kur tjetri nuk e priste që ai të vazhdonte më.

– Më foli ai me të cilin rrija në tryezë. E di kush është im bir?

Gazetari ngriti supet.

– Ai që iku duke kafshuar bukën me nxitim.

Ai është!

– Ah! – ia bëri gazetari.

– Jemi ndarë që kur u martua...

«Njeri i çuditshëm – mendoj gazetari. – Në fillim mendon se duhet t’ia nxerrësh fjalët me kanxhë, kur ja tani vjen dhe të zbraz edhe gjërat e familjes».

– Po pse? – pyeti gazetari.

– Mori një vajzë që nuk e desha. Ka katër muaj...

L'altro sorrise.

– Hai figli? – domandò improvvisamente il camionista.

– No, non ne ho.

– Non ti deve dispiacere...

– Come, perché?

– Ecco, succede, come è successo a me...

Il camionista si girò e guardò a lungo il passeggero con uno sguardo quasi assente. Proprio perché Sali aveva lo sguardo assente, il passeggero era un po' spaventato al pensiero di poter sbattere da qualche parte.

Adesso quello che guardava dritto era il giornalista. Ma cosa guardava, lui non aveva motivo di preoccuparsi; anche se il camionista non guardava la strada, il camion proseguiva dritto senza deviare. C'era silenzio. Si sentiva solo il rumore del motore e le marce che continuavano ad inserirsi con difficoltà.

– Oggi mi hanno parlato male di mio figlio – riprese il camionista, quando il giornalista non sperava più che la conversazione potesse continuare.

– Me ne ha parlato quello che era insieme a me al bar. Lo sai chi è mio figlio?

Il giornalista fece spallucce.

– Quello che andava in fretta, mangiando il panino camminando, è lui mio figlio!

– Ah! – disse il giornalista.

– Ci siamo allontanati da quando si è sposato...

«Uomo strano – pensò il giornalista – all'inizio pensi che per farlo parlare gli devi tirare le parole con tanta fatica, ed ecco, adesso comincia a confidarti i suoi problemi famigliari».

– Ma perché? – domandò.

– Ha sposato una ragazza che io non volevo. Sono già quattro mesi.

– Nuk është e mirë?
 – Nuk i di gjë të keqe...
 – Atëherë?
 – Ia kisha vënë syrin një tjetre, vajzës së një miku...
 – A do të martoheshe ti, apo djali? – nuk iu durua gazetarit.

– Ashtu është! Qe marrëzi, djalli e martë!
 – Atëherë, pse nuk pajtoheni – tha gazetari.
 – Ja si të them...

Histori e njohur: babait i vjen zor të pranojë gabimin, djali nuk do që të shkelë i pari në shtëpi të të atit se nuk është ai fajtori...

– As topi nuk e luan – tha shoferi.
 – E shoh që paska rënë fortuna – buzëqeshi gazetari.
 – Sa mirë...

– Kishte zënë të binte... Po ja ma ngritën prapë sot furtunën. Më folën keq sot për tim bir. Ka zënë të bëhet i prapë me shokët, djalli e marrtë! Ka zënë t'ua punojë... Bën, ç'bën dhe u del përpara për ngarkesë. Ngarkon para tyre, kërkon të bëjë më shumë rrugë. Ja, ashtu... me timonin në dorë dhe me bukën në gojë... Po rend pas lekut!

– Ndoshta e bën për planin, mund të jetë prapa..
 – Duket ai që e bën për planin, duket ai që rend pas lekut!

– Sot i more vesh këto? – pyeti gazetari.
 – Ja, në mëngjes... e di si më erdhi?

Vdekje! Të më turpërojë pjella ime?... Keq!

– Ndoshta nuk duhet gjykuar kaq shpejt – foli gazetari.

– Më jep një cigare – tha tjetri prerë. – Më jep një cigare, o gazetar!

– Non è una brava ragazza?
– Non ho mai sentito niente di male...
– E allora?
– Avevo adocchiato un'altra ragazza, la figlia di un mio amico...
– Ma ti dovevi sposare tu o tuo figlio? – obiettò il giornalista.

– Hai ragione. È stata una pazzia, perbacco!
– Allora perché non fate la pace – disse il giornalista.
– Ma come ti devo dire...

Una vecchia storia: al padre rincresce di accettare lo sbaglio, il figlio non vuole mettere piede per primo in casa del padre, perché non è lui che ha sbagliato...

– Più che verità – disse il camionista.

– Vedo che la tempesta è quasi passata tra di voi – sorrise il giornalista. – Meglio così...

– Era quasi passata... ma oggi mi sono infuriato di nuovo. Mi hanno parlato male di lui. Ha iniziato ad essere prepotente con i compagni, che diavolo! Ha iniziato a fare il furbo. Fa di tutto per sorpassare tutti, caricare in fretta, effettuare più viaggi... ecco, così con il panino in bocca e lo sterzo tra le mani... Si sta facendo avido, sta correndo dietro ai soldi!

– Forse lo fa per concludere il bilancio, forse sta indietro...

– Si vede chi lo fa per arrotondare il bilancio e chi lo fa per avidità!

– Hai saputo oggi queste notizie? – domandò il giornalista.

– Sì, stamattina... puoi immaginare come mi sono sentito... Male da morire! Doversi vergognare di una propria creatura?... Ti senti proprio male!

– Forse non si possono dare giudizi così in fretta – disse il giornalista.

– Dammi una sigaretta – disse con tono deciso il camionista!

Unë e kam me të dredhur.

– Do?

Ai rراسi dorën në xhep dhe nxori një qese najloni me duhan.

– Eshtë i fortë, ndoshta..

– Aty, aty...

Gazetari zuri ta dridhte cigaren. Po dukej që nuk ia dinte asaj pune. Cigarja doli e trashë dhe nuk iu ngjit mirë.

Megjithatë ai ashtu e ndezi.

– Jam i mbushur gjer në grykë – tha shoferi. – Të shurdhova...

– Njeriu duhet t'i qajë hallet me dikë – tha tjetri. Të faleminderit që më çmon.

Nga pas u dëgjua një zë i fortë borie. Shoferi vështroi në pasqyrë.

– Njëzet – gjashtëdhjeta – tha. – Ai pizevengu, im bir...

Gazetari u kthye me rrëmbim prapa. Shikoi vetëm një pjesë të kabinës bosh. Shoferin nuk e pa. Ndërkohë boria e atij që vinte pas, nuk pushonte së rëni.

– E dëgjon pizevengun? Do që të ma kalojë! Do që të ngarkojë edhe para meje!

Gazetari nuk diti çfarë të thoshte. Prapa binte boria... Një bori me zë shumë të fortë, me variazione.

– E ka ndërruar edhe borino, pizevengu! Ka gjetur bori të fortë. Gazetari nxori gati gjysmën e trupit jashtë dritares. Tani ai e pa atë që kërkonte t'i hapnin udhë.

“Skoda” e tij s'ishte as katër - pesë metra larg rrotave të makinës së parë. Shoferi ia bëri nja dy herë me dorë gazetarit që t'i hapnin udhë.

Pastaj i ra prapë borisë: ty, ta, ti, ty, ta, ti!

– Io fumo la pipa. La vuoi?

Tirò fuori dalla sua tasca una bustina di plastica con del tabacco.

– Forse è molto forte?!...

– Così così...

Il giornalista iniziò a preparare la sigaretta. Però si vedeva che non se ne intendeva per niente. La sigaretta gli venne molto spessa e non si incollava bene.

Nonostante fosse grossa il giornalista l'accese ugualmente.

– Ne ho fino al collo di questi problemi – disse il camionista. – Ti ho stordito...

– Ci si deve pure sfogare con qualcuno – rispose il giornalista. Ti ringrazio per la fiducia.

Da dietro si sentì il forte suono di un clacson. Il camionista guardò nello specchietto retrovisore.

– “20-60” – disse – È quel disgraziato di mio figlio...

Il giornalista si girò per guardare dietro. Si vedeva solo una parte della cabina, la parte vuota, il conducente non si vedeva. Intanto il suono del clacson si faceva più insistente.

– Lo senti quel mascalzone? Vuole sorpassare! Vuole caricare prima di me!

Il giornalista non seppe rispondere. Il suono li incalzava fastidioso.

– Ha cambiato anche il clacson, ha messo le trombe! Il giornalista quasi uscì dal finestrino. Adesso sì, aveva visto il conducente dell'altro camion che cercava di sorpassarli.

Il suo camion non era nemmeno a quattro - cinque metri di distanza dal loro mezzo. Il camionista fece segno al giornalista che doveva sorpassare. Nel frattempo continuava a suonare ty, ta, ti, ty, ty, ti, ta!

– Nuk ke për të kaluar, or bukurosh – tha Saliu gati fliste me vete.

– Ndoshta është mirë...

Shoferi nuk e la të vazhdonte. Ai e preu timonin majtas, në çastin që “Skoda” tjetër po fuste turirin të parakalonte.

Gazetari pa manovrimin e shpejtë të atij që vinte prapa, për të mos ndeshur spondet e karrocierisë.

Ai mbeti për disa çaste dhjetë pesëmbëdhjetë metra larg, pastaj e rifilloi shpejt largësinë e mëparshme. Gjithë këtë kohë nuk kishte heshtur boria e tij. Ajo po ia grinte nervat të atit.

As gazetarit nuk i vinte mirë që po ndodhte kështu. Pak më vonë, ai që vinte pas u përpoq prapë të parakalonte. Këtë radhë i ati e zuri krejt rrugën për të shmangur ndonjë rrezik.

Ai që nxirë në fytyrë nga zemërimi.

Kockat e nofullave tani i kishin kërcyer e i dalloheshin, sikur të mos kishte fare mish nën lëkurë. I kishte tendosur fortë ato dhe gjithë fytyra në atë çast i kishte marrë pamjen e tendosur të kavos prej çeliku që nderet kur zhvendos diçka të rëndë.

– A nuk je në kundravajtje, që nuk i lëshon udhë? – pyeti gazetari.

– Përgjigjem unë për këtë – tha shoferi. – I përgjigjem kujtdo. Në atë çast ai i hapi udhë një makine që vinte përpara.

Me të kaluar ajo, tjetri përfitoi dhe u fut me rrëmbim në udhën e lirë.

Saliu shau ndër dhëmbë dhe frenoi në vend. I biri çau përpara me shpejtësi me atë bori, gjëmimi i së cilës s’kishte të mbaruar.

– Megjithatë, s’ia ha qeni shkopin atij pizevengu – tha shoferi.

Ishte e vetmja fjalë e mirë që kishte thënë për të birin që kur ishin nisur.

– Non ti lascio passare, bello – disse Sali, proprio come se stesse parlando a se stesso.

– Forse è meglio...

Il camionista non lo lasciò continuare. Girò subito a sinistra, mentre l'altro camion cercava di sorpassare.

Il giornalista guardò il movimento molto veloce dell'altro autista che aveva evitato di toccare la carrozzeria del camion.

Era dieci-quindici metri più lontano, poi si riavvicinò. Durante quel tragitto il suo clacson non aveva smesso di suonare. Quel comportamento stava innervosendo suo padre.

La situazione non stava piacendo nemmeno al giornalista. Dopo un po' di strada il giovane camionista cercò di nuovo di sorpassare. Questa volta il padre occupò tutta la strada per evitare qualche disgrazia. Il suo volto era diventato nero dalla rabbia. Le ossa delle mandibole erano più accentuate. Le aveva strette così forte come se non avesse carne sotto la pelle e assomigliavano a cavi d'acciaio che si tendono quando spostano qualcosa di pesante.

– Stai infrangendo le regole, perché non lo lasci sorpassare? – osservò il giornalista.

– Mi ritengo io responsabile di tutto ciò – disse l'autista – posso rendere conto a chiunque. In quel momento il camion si spostò per far passare un altro camion che gli veniva di fronte.

Appena il camion passò, l'altro sorpassò. Sali bestemmiò fra i denti e frenò subito.

Il figlio li sorpassò ad una velocità incredibile, sempre suonando il clacson.

– Comunque sa il fatto suo – disse Sali.

Era l'unica parola buona che aveva detto nei riguardi di suo figlio da quando erano partiti.

– Po kjo?

Ai nuk arriti të fuste marshin, i dha dy-tri herë me forcë megjithatë nuk arriti.

– Edhe kjo na duhej – tha. – Ec e rri nja tri orë tani këtu.

Ai fshi u djetën me mëngën e xhaketës, pastaj e hoqi atë dhe u përpoq të fuste përsëri marshin.

– Yt bir ka qëndruar – tha gazetari duke bërë me kokë nga “Skoda” përpara.

Shoferi nuk foli, ai hoqi edhe këmbishën, pastaj u hodhi një vështrim marsheve, sikur të pyeste nga duhej të fillonte.

– Më mirë ta hap këtu – tha se sa të na lerë në ndonjë vend të keq. Po e di çfarë? Ik me atë ti, me kamionin e djalit.

– Po pres sa ta ndreqësh ti – tha gazetari që nuk donte të ndahej nga ky njeri.

– Më mirë shko me të se ke punë. Kjo e imja do nja tri orë të mira.

– Mirë, po shkoj – tha gazetari. – Më duhet të mbaroj punë brenda ditës. Më mungojnë ca shënime që i kam lënë pa marrë herën tjetër, përndryshe nuk do të të lija vetëm.

– Ik, ik!

– Shiko – tha gazetari me habi. – Ai po vjen këndej!

– Mirë se të vijë – tha shoferi. I biri erdhi fare pranë “Skodës”.

– Mos ke nevojë për gjë? Të duhet ndonjë vegël?
– e pyeti të atin.

«Ai vështron retë, vështron mbi kabinë, vështron majat e pemëve, po i vjen zor të vështroj nga i ati – mendoi gazetari. Duket sikur nuk i flet i biri të atit po shoferi shoferit».

– E adesso?

Sali non riusciva ad inserire la marcia, provò due-tre volte con tutte le sue forze, ma niente!

– Ecco, questo ci mancava – disse – adesso ci tocca restare fermi per due-tre ore qui.

Si asciugò il sudore con la manica della giacca, poi si tolse la giacca e cercò di inserire di nuovo le marce.

– Tuo figlio si è fermato – disse il giornalista facendo segno con la testa verso il camion “Skoda” che li precedeva.

Sali non parlò, si tolse anche la camicia e diede uno sguardo al vano motore, poiché non sapeva da dove cominciare.

– Meglio dare un’occhiata adesso qui, piuttosto che ci lasci in qualche posto pericoloso; anzi, sai cosa devi fare? Procedi con il camion di mio figlio.

– Aspetto finché non lo sistemi – disse il giornalista che non voleva separarsi dall’uomo.

– Senti, vai con lui che hai da fare. Qui ci vogliono per lo meno due-tre ore buone.

– Ok, allora vado, devo sbrigare tutto in giornata; mi mancano certi appunti che non ho preso l’altra volta, altrimenti non ti lascerei solo!

– Vai, vai!

– Guarda – disse il giornalista sorpreso – lui sta venendo verso di noi!

– Ben venga – disse il camionista.

Il figlio si avvicinò al camion.

– Hai bisogno di qualcosa? Ti serve qualche arnese, o qualche altra cosa? – domandò al padre.

«Quello guarda il cielo, le nuvole, guarda sopra la cabina del camion, le cime degli alberi, ma si vergogna di guardare verso il padre – pensò il giornalista. – Sembra che non parlino da padre a figlio, ma da conducente a conducente».

– S’kam asnjë nevojë. Vetëm merre këtë shokun...
Nuk i fliste i ati të birit po shoferi shoferit.

– Mirupafshim në Bordolec, atëherë – tha gazetari i mallëngjyer.

Atij i kishte ardhur mirë që djali kishte dashur të ndihmonte të atin.

– Siç duken punët...

Saliu i tundi kokën gazetarit, pastaj u zhduk brenda kabinës.

– A do ta ndreqë shpejt babai makinën? – e pyeti gazetari – djaloshin me t’u nisur.

– Çfarë pati?

– Marshet! Nuk i hynin marshet.

– Varet... ndonjëherë mbetesh për marshet... po ai do ti ndreqë. Është mjeshtër i mbaruar im atë...

Pastaj ai u kthye nga gazetari sikur të kishte harruar diçka.

– E ditke që është im atë?

– E di! Di gjithashtu se ai nuk të mban më inat për martesën. Dhe... Bën mirë të kthehesh në shtëpi – shtoi gazetari me një zë atëror.

– Domethënë nuk më mbaka mëri?

– Nuk të mban. Tani ka vetëm merakun se mos ke rënë pas lekut.

Tjetri fryu bulçitë dhe lëshoi ajrin me vërshtëllimë.

– Jo, or mik, jo – i tha gazetarit – më duhet të mbaroj dy rrugët e mia për Bordolec. Nuk më vjen mirë që të dal në fund të muajit me plan të parealizuar. Pastaj kam dhe një hall tjetër. E kam gruan vetëm në shtëpi... duhet t’i gjendem asaj.

– E ke të sëmure? – e pyeti gazetari.

– Sëmure jo, po...

– Non ho bisogno di niente. Dai solo un passaggio a questo compagno qui... Non parlavano da padre a figlio, ma da conducente a conducente.

– Allora, arriverci a Bordolec – disse il giornalista, commosso.

Al giornalista aveva fatto molto piacere che il figlio avesse voluto aiutare il padre.

– Come sono strane le cose...

Sali scosse la testa rivolto al giornalista, poi entrò in cabina.

– Che ne pensi, lo aggiusterà presto il camion, tuo padre? – chiese il giornalista al giovane.

– Che cos'ha?

– Le marce. Non entrano le marce...

– Dipende... A volte rimani per strada anche per colpa delle marce... Ma lui le aggiusterà. È un grande maestro mio padre...

Dopo un po' si girò verso il giornalista come se avesse dimenticato qualcosa.

– Allora lo sapete che è mio padre?

– Sì. So anche che lui non è più arrabbiato per il tuo matrimonio. E fai bene se ritorni a casa – disse il giornalista con voce paterna.

– Vuol dire che non è più offeso con me?

– No, non ti tiene il broncio. Adesso è semplicemente preoccupato del fatto che tu sia attaccato solo al denaro.

L'altro fece un sospiro profondo ed espirò emettendo un fischio.

– No, caro amico, no – disse – devo finire i miei due viaggi a Bordolec. Non voglio arrivare alla fine del mese in deficit. Poi ho anche un altro problema: mia moglie è da sola a casa... le devo stare vicino.

– È ammalata? – domandò il giornalista.

– Malata no, ma...

– Si, atëherë? – pyeti i habitur tjetri.

– Eshtë me barrë. Katër muajshe. Mjekët i kanë thënë të rrijë shtrirë. E merr vesh tani? Ka një muaj kështu. Rri e ëma me të, po pasdrekeve asaj i duhet të shkojë në shtëpi të vet. Ai u skuq duke folur.

Foli me turpin e djaloshit që pret të bëhet baba. Ky qe një zbulim i papritur për gazetarin. Një zbulim i këndshëm. U rrëzua përnjëherësh gjithë përshtypja e keqe që kishte nisur të krijonte për të.

– Kam dëgjuar dhe nga ndonjë tjetër të më thonë se po rend pas lekut – tha shoferi. – Ama të pres ndonjërin sa të pijë kafe pas kafeje në Tamarë dhe unë të mos i zë radhën... Kjos'bëhej edhe po ta kisha gruan mirë. Se di ç'bëjnë disa shoferë? Ai që vete i pari në Tamarë, ai zë radhën sadoqë cantieri është dy orë larg. Ulet dhe pi kafënë i biri botës dhe ti duhet ta presësh edhe në qoftë se nuk të pihet as ujë.

– Ç'është ky ligj? – pyeti gazetari me buzë në gaz.

– Ligj shoferësh – tha tjetri. – I pashkruar. Ndoshta ka mbetur kështu ngaqë të gjithë shoferët pijnë kafe në Tamarë.

– Kështu duhet të jetë – tha gazetari.

– Disa nga shokët më janë ftohur ca – foli djaloshi duke marrë një hyë të rëndë.

– Mua më ka ardhur zor t'u them si e kam hallin...

– Shokëve mund t'u thuash ç'do gjë – foli i menduar tjetri.

– Allora cosa? – rimase sorpreso l'altro.

– È incinta. Di quattro mesi. Il medico le ha ordinato di stare a letto. Lo sai adesso? È più di un mese che si va avanti così, resta sua madre con lei, ma dopo pranzo lei deve ritornare a casa sua.

Mentre parlava diventò rosso. Parlava con lo scrupolo del ragazzo che aspetta di diventare padre.

Questa era una improvvisa scoperta per il giornalista. Una scoperta meravigliosa. Dalla sua mente sparirono subito i pregiudizi verso quel ragazzo.

– Ho sentito anche qualcun altro che ha idee sbagliate nei miei confronti: dicono che sono avido di denaro – disse il giovane. – Ma che io aspetti qualcuno finché non prenda caffè dopo caffè a Tamara, e non carichi prima di loro, ma aspetti il mio turno... Questa regola non la sopporterei anche se mia moglie non fosse incinta. Lo sai cosa fanno certi camionisti? Quello che arriva per primo a Tamara è il primo in cantiere per il carico, nonostante il cantiere sia a due ore di lontananza. Si siedono, prendono il caffè comodamente e tu li devi aspettare anche se non ti va nemmeno un bicchiere d'acqua.

– Com'è questa legge? – domandò il giornalista con un lieve sorriso.

– La legge dei camionisti – disse l'altro – non scritta. Forse è rimasta proprio così perché tutti i camionisti prendono il caffè a Tamara.

– È probabile – disse il giornalista.

– Alcuni dei camionisti si dimostrano indifferenti nei miei confronti – disse il giovane assumendo un atteggiamento serio.

– Mi sento in imbarazzo nel raccontare il mio problema...

– Ai compagni potresti dire qualsiasi cosa – rispose l'altro sovrappensiero.

Degët e drurëve fërkoreshin pas xhamave të kabinës. Makina ecte me vërtik nën tunelin e blertë të kurorës së ahut.

Shoferi dhe gazetari buzëqeshnin. Të dy sikur kishnin shkarkuar një barrë të rëndë nga supet.

...Në mbrëmje takova vetë të atin. Ndenja gjatë me të, ndërsa po i ngarkonin trupat në makinë.

– Hë – i thashë. – E merr vesh tani si qëndron puna?

– E marr vesh – m'u përgjigj dhe sytë i shkrepëtinë. Ai buzëqeshi dhe më ra shpatullave.

– E di, o gazetar? Një herë nuk desha të të marr në makinë...

Për të parën herë gjatë gjithë ditës fytyra iu çel si hëna e plotë dhe atë damarin e zi që i rrihte ndër tëmtha tërë ditën si me urdhër, nuk ia pashë më.

Kështu e mbylli reportazhin gazetari.

I rami degli alberi toccavano la cabina del camion che correva veloce sotto la chioma verde dei faggi.

Il giovane autista e il giornalista sorrisero. Entrambi sembravano essersi tolti un peso dalle spalle.

...Verso sera incontrai di nuovo suo padre. Rimasi a lungo con lui, mentre gli caricavano i tronchi sul camion.

– Eh – gli dissi – hai capito adesso com'è la situazione?

– Sì, l'ho capito – rispose – e i suoi occhi brillavano. Lui sorrise e con movimenti da camionista mi accarezzò le spalle.

– Lo vuoi sapere, caro giornalista, che all'inizio non volevo darti il passaggio...

Per la prima volta in tutta la giornata il suo volto si illuminò e quella tempia che batteva non si vedeva più.

Così il giornalista concluse il suo articolo.

Malli i detit

La nostalgia del mare

Ai fliste për detin... «Merr e jep deti, si një qenie me shpirt... Ç'tërheqje që ka... Të ndjell gjer atje ku piquen ujërat me qiellin... Të thëthin, nuk të lë të ikësh... Kush ka jetuar pranë detit nuk e harron kurrë joshjen e tij...»

E shoqja buzëqesh. Ai i var disi buzët dhe gati sa nuk shfren! E shoqja nuk e ka fort mendjen tek ai dhe atij i vjen inat.

Nganjëherë i pëlqen të jetë pak poet dhe zemërohet kur të tjerët nuk e ndajnë poezinë me të.

– E sheh atë plakën? – thotë papritur Neta. – Ja, atë te plepi...

– E shoh! E pastaj?

– Edhe atë e ka thëthirë deti si ty...

Një plakë rreth të gjashtëdhjetave rri nën hije të plepit me krahët e mbledhur rreth gjunjve. Rri gjatë ashtu, si një kërcu i ngrirë që nuk ka forcë ta shkulë nga vendi. Nuk luan as vështrimi i saj. Ai ka mbetur në një pikë; tej ku piquet qielli me detin.

Eshtë një grua e dobët, e hequr në fytyrë.

Nga veshja ka diçka karakteristike me banorët e Veriut.

– Ka atje që në mëngjes dhe nuk ia ndan sytë detit – thotë Neta.

– Do të jetë sëmurë që rri në hije!?

Lui parla del mare...

«Dà e prende, il mare, come un essere umano... Com'è attraente... il suo fascino ti attira fin lì dove si incontrano il cielo e la terra... non ti lascia andare, ti assorbe... Chi ha vissuto vicino al mare non dimentica mai il suo profumo...»

La moglie sorride. Lui mette il broncio ed è pronto ad esplodere! Lei non gli presta attenzione e lui si arrabbia. Qualche volta desidera essere romantico e si risente se gli altri non condividono il suo romanticismo.

– La vedi quella donna? – dice all'improvviso Neta.
– Ecco, quella vicino al pioppo...

– La vedo! E poi?

– Anche lei è stata affascinata dal mare come te...

Una donna di circa sessant'anni se ne sta lì, sotto l'ombra del pioppo, rannicchiata. Resta a lungo così, come un tronco radicato che forza d'uomo non riesce a spostare. Nemmeno il suo sguardo si muove. È fisso in un solo punto lontano verso l'orizzonte, dove si incontrano il cielo e la terra. È una donna magra, dai lineamenti fini. Dall'abbigliamento che indossa sembra appartenere agli abitanti del nord.

– È lì da stamattina e non stacca lo sguardo dal mare
– dice Neta.

– Forse è malata, se rimane all'ombra!?

Folën një copë herë për plakën. Një plakë me të zeza në pisk të diellit nuk të ndjell mendime të gëzuara... Mos i ka rrëmbyer deti ndonjë të afërm? Burrin? Djalin? Mos e ka plagë detin? Apo vështron ashtu kot së koti? Plaka u ngrit në këmbë. Në këmbë dukej goxha grua. I ngjante një binaje të vjetër që i mban ende themeli.

Plaka vështroi një herë rreth e rrotull me një sy pa interes, pastaj u fut në det. Hyri në ujë ashtu e veshur siç qe. Fundin e zi e kishte ngritur lart dhe kishte zënë të bënte përpara aq ngadalë, sikur pas çdo hapi ta priste humnera.

Uji i arriti gjer në gjunjë dhe ajo qëndroi. E harroi fundin që e kishte ruajtur gjer atëhere dhe mbushi grushtat me ujë. Mbush grushtat dhe hidh fytyrës... Mbush grushta: dhe hidh fytyrës...

Dhjetëpesëmbëdhjetë herë kështu. Pastaj u kthye dhe ngriti pak fundin nga uji, po e lëshoi përnjëherësh kur pa që i ishte bërë qull.

Nisi të dilte në breg. Ecte dhe kthehej prapas me vështimin ngulur thellë në det, ecte dhe vështronte thellë në det... Sikur falej me detin... Doli në breg dhe pasi rrëmoi diçka në një trastë u drejtua nga çifti nën çadër.

– Ndizja cigaren, Bardh – tha Neta.

I shoqi kërceu më këmbë dhe i zgjati plakës paketën e vet, po plaka nuk pranoi.

– Merre prej të miave – tha. – Na ke ardh në konak!

– Nga kjo zonë jeni?

– Ditë e bukur – tha Neta që deshi t’ia niste bisedës me të. Plaka psherëtiu.

– I qofshim falë! – tha.

Ajo, përfshiu me një rrotullim të kokës detin, malin, hapësirën rreth e rrotull.

Parlano per un po' di quella donna. Una donna vestita di nero in piena estate non fa venire pensieri felici... Forse nel mare ha perso qualche persona cara? Il marito? Il figlio? Forse il mare è la sua ferita? Probabile che guardi senza alcun motivo? La donna si alza. In piedi sembra di bell'aspetto. Assomiglia ad un vecchio tronco che regge bene le fondamenta.

La donna guarda intorno senza alcun interesse ed entra in mare. Entra in acqua tutta vestita. Alza un po' la gonna nera e si avvia piano, come se ad ogni passo il mare la dovesse inghiottire.

L'acqua le arriva fino alle ginocchia e lei si ferma. Dimentica la gonna che aveva risparmiata dall'acqua fino a quel momento e riempie le mani. Prende dell'acqua e si lava il volto... prende dell'acqua e si lava il volto... Dieci quindici volte così. Poi solleva un po' la gonna, quando vede che è tutta bagnata la fa scivolare giù.

Si avvia verso la riva. Cammina e gira la testa all'indietro, con lo sguardo fisso nel mare profondo, cammina e guarda nel profondo del mare... Come se meditasse con il mare... Quando è sulla riva, dopo aver cercato qualcosa nella sua borsa si dirige verso la coppia sotto l'ombrellone.

– Accendile la sigaretta, Bardh – dice Neta.

Il marito salta subito in piedi e le offre il suo pacchetto, ma la donna non accetta.

– Prendi dal mio pacchetto – dice. Sei ospite da noi!

– Sei di queste parti, signora?

– Sì, figliola, sono di queste parti!

– Che bella giornata – dice Neta che vuole avviare una conversazione con la donna. Questa sospira.

– Sia benedetta! – dice.

Lei, con un movimento della testa, racchiude nel suo sguardo il mare, la montagna e tutto intorno a loro.

– I qofshim falë! Ngroh dielli dhe të hyn gjer në palcë të kockave – shtoi ajo dhe u largua.

Ecte pak e thyer, me atë ritëm dhe drejtpeshim karakteristik për njeriun e malit që zbret rrallë në fushë.

Dielli pa turrej prapa malit dhe kërkonte të fshihej. Mali rreth plazhit kishte marrë një ngjyrë gri; mbyllur nga rrezet që ndriçonin sherbelën në shpërthim të plotë. Vendi rreth e rrotull kundërmonte nga era e saj e këndshme. Në mëngjes dhe në mbrëmje sherbela të dehte me të vërtetë.

– Ngrihemi – tha Neta.

I rane detit deri atje ku mbaronin dritat dhe bregu me rërë.

Kishte zënë të errej dhe njerëzit lëviznin tutje e tëhu si hije.

Neta i shtrëngoi krahun të shoqit.

– Ajo atje është plaka – tha Neta me njëfarë ngashërimi.

– Ç’të paska zënë kështu me atë plakë? – tha i shoqi.

E panë plakën larg, mjaft larg, gati si një njollë të madhe të zezë, pastaj njolla erdh dhe u zbardh. Plaka qe zhveshur. Kur arritën ata, asaj i dukej vetëm koka mes valëve.

Neta i la fustanin në dorë të shoqit dhe e arriti plakën. Dhanë e moren një copë herë, pastaj u kthyen.

Bardhi iu solli shpinën për t’i lënë plakës mundësinë të vishej.

– Banoj në Has – dëgjoi plakën. – Në Has nuk ka detë...

– S’bën të futesh në muzg – tha Neta.

– Nuk pata rrobe sot...

– Të jap unë kostum – tha papritur Neta.

Plaka qeshi hidhur.

– Sia benedetta! Il sole con i suoi raggi penetra fino al midollo delle ossa – conclude – e si allontana.

Ha un modo particolare di camminare, caratteristico dei montanari (*malësori*) che di rado scendono in pianura.

Il sole è quasi vicino al tramonto, nascosto dietro le montagne. La montagna intorno al mare ha preso quel colore grigio scuro, dai raggi del sole che illuminano la salvia nel pieno della sua fioritura. Tutto intorno si spande il suo profumo intenso. Sia al mattino che alla sera la fragranza della salvia inebria.

– Alziamoci – dice Neta.

Passeggiano fin dove finiscono l'illuminazione e la spiaggia.

All'imbrunire le persone si muovono su e giù come ombre.

Neta stringe il braccio del marito.

– Quella lì è la signora di prima – dice Neta, quasi commossa.

– Ma perché ti occupi di quella donna? – risponde il marito.

Vedono la donna lontano, molto lontano, quasi come una macchia nera e poi la macchia diventa bianca. La donna si è spogliata. Quando arrivano, lei è immersa nell'acqua e si vede solo la sua testa in mezzo alle onde.

Neta lascia la veste nelle mani del marito ed entra in acqua, vicino alla signora. Discutono per un po', quindi raggiungono la riva.

Bardh volta le spalle per dare la possibilità alla donna di vestirsi.

– Vivo ad Has – dice la donna. – Lì non c'è il mare...

– È pericoloso tuffarsi all'imbrunire – afferma Neta.

– Non avevo il costume da bagno, oggi...

– Ti dò il mio – aggiunge all'improvviso Neta.

La donna sorride con amarezza.

– Nuk më duhet më – tha. – Më duhej vetëm sot, po e sotmja shkoi... Nesër iki. Do ta blija edhe vetëm për këtë ditë, po ishte dyqani i mbyllur. Paret nuk më mungojnë... Po jam ngushtë për të fjetur. Si nuk paskan vend gjithë këta hotele?

– I kanë zënë plazhistët – tha Neta. – Po ti eja te ne. Kemi dhomë e kuzhinë. Apo jo, Bardhi? – tha Neta duke u kthyer nga i shoqi.

– Patjetër! – tha Bardhi.

– Një kohë kisha shtëpinë time këtu – foli plaka. – Prisja dhe përcillja miq... Derën të çelur për gjithë botën... Tani është gjermadhë. Po të ngjitesh atje lart, – ajo tregoi malin me dorë – i sheh trojet e rrafshuara. Qeshë vajzë e vetme dhe na u shua vatra.

– Nuk ke farë e fis, këtu? – pyeti Bardhi.

– Duhet të kem, po kush më mban mend? Ka dyzet vjet që nuk ndihem gjallë kënde!

Një jetë... Po, as që desha të shoh njeri! Kur ishte për të më mbajtur, më mbyllën derën...

– Si është e mundur ta bëjnë këtë malësorët? – u çudit Neta.

– Kur mallkonte patër Mariani, as zoti nuk mund ta hapte derën e malësorit...

– Të paska mallkuar? – tha Neta dhe ndjeu një shtrëngim në zemër.

– Non serve più – dice. – Mi serviva solo oggi, la giornata di oggi è passata... Domani andrò. L'avrei comprato anche per un solo giorno, ma i negozi sono stati chiusi. Non mi mancano i soldi... solo che mi trovo in difficoltà a trovare un posto letto. Come, non ci sono posti in tutti questi alberghi?

– Sono occupati dai vacanzieri – dice Neta. – Ma tu vieni da noi. Abbiamo un monolocale. Non è così Bardh? – rivolgendosi al marito.

– Senz'altro! – risponde Bardh.

– Una volta avevo la mia casa qui – continua la signora. – Ricevevo ospiti... La porta della mia casa era aperta per tutti... Adesso sono rimaste solo le sue rovine. Se sali – indicando con la mano la montagna – vedi il suolo bruciato. Sono figlia unica e così non è rimasto nessuno della mia famiglia.

– Non hai nessuno di tuoi parenti qui? – chiede Bardh.

– Forse c'è qualcuno, ma chi si ricorda di me? Sono passati quarant'anni da quando non metto piede da queste parti! Una vita... Ma non mi va di vedere nessuno! Quando ho avuto bisogno di loro mi hanno chiuso la porta in faccia...

– Com'è possibile che i montanari facciano una cosa del genere? – dice sorpresa Neta.

– Quando si veniva maledetti da don Mariani, nemmeno il padre eterno poteva aprire la porta dei montanari...

– Ti hanno maledetta? – chiede Neta, con una stretta al cuore.

– Nga deti e mora nëmën... C’po them unë e marra? Nga koha, moj bijë, nga koha... Po ku ta dini ju? Ju shtrihen në diell dhe laheni në det e as që ju shkon nëpër mend që në kohën time ishte mëkat të futeshe në ujë.

Hesht një çast, pastaj vazhdon të flasë. Zëri i saj vjen bashkë me valë që shprishen në breg. Ishte rritur me detin në buzë, po buzëplasur kishte qenë për këtë det gjithë jetën.

Ç’po përrallos plaka kështu? Paska pasur hallin e detit? Hall i madh! Hall i madh për atë kohë kur plumbi bënte më lirë se kokrra e groshës! Hall i madh për atë kohë kur mortja bënte kuvend kullë më kullë... Paska pasur plaka hallin e detit... Pash bukën mos e qeshni plakën! Mos, pash bukën... E vija tufën përpara dhe...

...E vinte tufën përpara dhe dilte në një shpat. S’ishte kullotë më e mirë për tufën ajo, sa për sytë e saj. Që atje deti ishte si në pëllëmbë të dorës. Ç’po thoshte ashtu? Mbahet deti në pëllëmbë të dorës? Gjithë ai det? Në fëmijëri deti dhe toka ndryshonin vetëm nga ngjyra, për të. Nuk dinte t’i dallonte.

– Il mare è stato la mia rovina... Ma che dico così, io rimbambita? Dall'epoca, figliola, dall'epoca in cui non c'era tutta questa libertà... Come potreste capire voi? Voi vi sdraiate al sole, fate il bagno nel mare, e non potete nemmeno immaginare che in quel tempo, quando ero giovane io, era un disonore tuffarsi in acqua.

Per un attimo resta in silenzio, poi riprende a parlare. La sua voce si mescola insieme alle onde che battono la riva. Era cresciuta con il mare sempre sulle sue labbra, ma per questo mare aveva avuto per tutta la vita il cuore spezzato.

Cosa ci racconta questa donna? Aveva avuto una disavventura con il mare? Ma quale problema per quell'epoca in cui la pallottola costava meno del fagiolo! Il grande problema a quel tempo era quando la morte era imposta in ogni *kulla*... La signora aveva avuto il problema del mare... «Vi prego, non ridete di me! No, in onore di questo pane... mettevo avanti il gregge e...»

...Metteva avanti il gregge e arrivava sulla collina. Quale panorama era migliore per i suoi occhi, quale pascolo migliore per il suo gregge. Da lì il mare si vedeva sul palmo della mano. Ma cosa diceva? Si può mettere tutto quel mare nel palmo della mano? Tutto quel mare? Durante la sua infanzia il mare e la terra cambiavano nei suoi occhi solo per il colore. Non era in grado di distinguerli.

Me kohë, duke i krahasuar të dy fitonte deti, fitonte ajo kaltërsi tërë shkumë që nuk dihej pse e tërhiqte aq tepër; sa më shumë rritej. Pastaj deti që ndryshe, nuk ishte si toka që nuk ndryshonte. Duke u rritur kishte zënë t'i pëlqente trazimi i detit.

Kur buçisnin valët, diçka i buçiste dhe asaj përbrenda. Po gjer në dhjetë vjeç vetëm një gjë dinte: deti ishte ajo kaltërsi gjithë shkumë që të tërhiqte pa e kuptuar... Një ditë e kishte lënë tufën e kishte zbritur në breg. Që atje deti nuk dukej as aq i kaltër, as aq i pafund si nga mali i saj. I kishin thënë që matanë detit ka prapë botë, që ka prapë tokë të panjohur, vende të panjohura. As nuk i besohej, as nuk donte të dinte për ato vende të panjohura. Si mund të kishte prapë vende të tjera pas një deti të pafund siç ishte deti saj?

Po ca varka dhe ca njerëz që zbrisnin rrallë në breg ia prishnin mendjen, ia zvogëlonin detin.

Diku pas tij duhet të kishte prapë botë...

Dielli digjte, djersët rridhnin nga balli, deti përtej hapte fllad të freskët. U mat të zhvishte jelekun, po hoqi menjëherë dorë. Iu kujtua ç'dru kishte ngrënë një herë nga i ati pse kishte guxuar të lahej. Ajo ishte vajzë. Po rritej. Duhej të ruante nderin.

– Deti të merr nderin – i kishte thënë i ati. Të lë pa nder.

E kishte lagur një valë dhe ajo kishte hovur përpjetë, sikur ta kishte kafshuar gjarpëri.

«Deti të merr nderin! Të lë pa nder... Larg tij! Larg të mallkuarit!»

Col passare del tempo, quando lei paragonava il mare alla terra vinceva quell'infinito azzurro che nemmeno lei capiva perché l'affascinasse tanto. Poi il mare era diverso, non era come la terra che non cambiava mai. Man mano che cresceva, quel mare mosso l'affascinava di più. Quando si infuriavano le onde del mare, anche dentro di lei qualcosa si infuriava. Ma fino all'età di dieci anni solo una cosa capiva: il mare era quell'immenso azzurro che l'affascinava senza capire il perché... Un giorno aveva lasciato il gregge ed era scesa giù alla riva. Così da vicino, il mare non sembrava maestoso e azzurro come quando lo guardava dalla collina. Le avevano raccontato che oltre il mare esiste un altro mondo, un'altra terra sconosciuta, altri paesi sconosciuti. Non importava niente, e nemmeno voleva sapere di quei luoghi sconosciuti. Come potevano esistere altri paesi oltre quel mare immenso e infinito qual era il suo mare?

Però le navi e le persone che arrivavano ogni tanto le facevano cambiare idea, facevano diminuire ai suoi occhi l'immensità del mare.

Oltre a quell'immensità esistevano un'altra terra e un altro mondo...

Il sole brucia, il sudore sgorga sulla fronte, il vento del mare sfiora i suoi capelli e il suo volto. La donna cerca di togliere il gilè, ma cambia idea. Le torna in mente l'episodio in cui, dopo aver fatto il bagno, il padre l'aveva picchiata. Lei era una femmina, stava crescendo, doveva avere rispetto per il suo onore.

– Il mare disonora – aveva detto il padre. – Ti disonora.

Un'onda la bagna e lei salta come morsa da un serpente.

«Il mare disonora! Prende l'onore... Lontano da lui! Lontano dal maledetto!»

Ishte larguar gjithë inat nga deti dhe për shumë kohë e kishte ruajtur këtë inat. «Të merr nderin...» Ajo që nuk dinte se çfarë bëhej dy hapa larg kullës së saj, e dinte shumë mirë ç'kuptim kishin këto fjale.

E dinte?

Grua pa nder kishte qenë Mara. I kishin qethur flokët asaj... Kishte marrë malet ajo... E kishte copëtuar bisha atë... Po pse kishte qenë Mara e pa nder? Mos ishte larë edhe ajo në det? Ndoshta!

I kujtohej Mara dhe ikte nga deti. Nuk donte që ta copëtonte bisha në mal! Nuk donte që t'i qethnin flokët! Larg nga deti! Larg!

Kështu disa vjet, pastaj deti kishte nisur t'i zgjonte prapë ngasjen e parë. Dielli diqte, çorapet e leshta dhe xhubleta e rëndë e ndiznin flakë dhe asaj i vinte të zhytej në ujë me gjithë rroba. Deleve të rreshkura nën atë diell përvëltonjës u thahej buza për një pikë ujë, atë e digjte afshi i detit.

E kishin fejuar. Burrin duhet ta kishte diku aty rrotull, po ajo s'e kishte parë asnjëherë dhe i dukej që ai duhej të ishte diku pas detit në ato tokat e pabesuara...

Një ditë nuk kishte duruar më dhe kishte zbritur në breg. Tani mbante xhubletë të rëndë dhe sa më e rëndë që të ishte ajo, aq më e madhe ishte pesha e turpit që duhej mbartur.

Xhubletën e kishte lënë në breg, ashtu të fryrë si ndonjë këmbanë gati për alarm.

Si era allontanata con tanta rabbia da quel mare e per molto tempo aveva conservato dentro di sé quel rancore. «Ti disonora...» Lei che non sapeva cosa succedesse due passi più in là da casa sua, capiva benissimo il significato di quelle parole.

Lo sapeva?

Donna disonorata era stata Mara. Le avevano rasato i capelli... si era allontanata verso le montagne... L'avevano divorata le bestie feroci... Per quale motivo Mara era stata disonorata? Forse anche lei si era tuffata nelle acque del mare? Probabile!

Le veniva in mente Mara e si allontanava dal mare. Non voleva finire come Mara! Non voleva che le rassassero i capelli! Lontano dal mare, allora! Lontano!

Passarono un po' di anni, e dentro di sé di nuovo si svegliò quel desiderio del mare. Il sole bruciava, le calze di lana che indossava e il suo vestito di feltro fitto pesante la riscaldavano a tal punto che si sentiva pronta a tuffarsi tutta vestita. Il gregge, sotto quel sole cocente aveva sete, invece lei ardeva per il profumo del mare.

Era già fidanzata. Il suo fidanzato probabilmente abitava nei dintorni, ma lei non l'aveva mai visto e le sembrava che abitasse dietro l'immensità del mare, in quelle terre sconosciute che lei non credeva esistessero...

Un giorno non aveva retto più ed era scesa alla riva. Adesso indossava il vestito di feltro fitto e quanto più pesante era il suo vestito di feltro fitto tanto più pesante doveva essere la vergogna che doveva sopportare.

Il suo vestito di feltro fitto l'aveva lasciato sulla riva, gonfio come una campana pronta per dare l'allarme.

I ftohët uji... Acar ky uji i detit... E kishte tërhequr këmbën me tmerr... Ajo qe zverdhur kur kishte parë atë që po i afrohej në breg. Jo, nuk ishte i ati që vinte ta rrihte si një kohë, por një burrë i panjohur që po e vinte pushkën në sy.

«Përse me plumb? Marës ia kishin qethur flokët... E kishin zbuar maleve, por nuk i kishin rënë me plumb...»

Kishte zënë të dridhej përpara atij burri me pushkën në sy. Pra i fejuari nuk qenkësh në atë tokën e pabesuar përtej detit.

«Gjersa e uli pushkën, do të m'i qethi flokët si Marës...»

Ai afrohu, ajo sprapsu.

Me shpinë nga deti, me shpinë nga deti... Gjersa uji i erdhi gjer në fyt; gjersa uji zuri ta mbulonte krejt... E para herë që i sillte shpinën detit!

Ai në breg qëllloi tri herë përpjetë. Krisma për dasmë? Ku janë dasmorët? Ku?

«Nuk dua të shkoj nuse... Nuk dua po do të m'i lidhin këmbët nën shalë të kalit, po të mos dua! Si ia lidhën Gjelinës... Si ia patën lidhur Vitores...» Vetëm shembuj të këqij i vinin nëpër mend «Më mirë në det! Në det...» Krisma të tjera krejt pranë, pas mureve të kullës. Ja dasmorët që ngjiten nëpër shkallët e gurta. Pse pa lodër? Pse nuk bie lodra?

Pastaj qe përmendur sadoqë krismat vazhdonin. Po i merreshin mendtë: tundej toka dhe putheshin majat e maleve... Jo!

Fredda quest'acqua... Ghiacciata quell'acqua di mare... aveva ritirato il piede spaventata... era diventata pallida quando aveva visto uno dirigersi verso di lei. No, non era suo padre che veniva a picchiarla come tempo fa, ma un uomo sconosciuto che la prendeva di mira con il suo fucile.

«Perché con il fucile? A Mara avevano rasato i capelli... l'avevano allontanata dal paese, ma non le avevano sparato...»

Un grande tremore, davanti a quell'uomo con il fucile puntato nella sua direzione, aveva pervaso tutto il suo corpo. Allora il suo fidanzato non abitava lontano come immaginava lei, dietro quella terra sconosciuta.

«Quando avrò abbassato il fucile mi raderà i capelli come Mara...»

Lui si avvicinava e lei si allontanava.

Con le spalle rivolte al mare, con le spalle rivolte al mare... Fino a quando l'acqua le arrivò alla gola; fino a quando l'acqua la stava coprendo tutta... Era la prima volta che voltava le spalle al mare!

Lui, a riva, sparò in aria per tre volte. Spari che annunciano un matrimonio? Dove sono gli ospiti? Dove?

«Non voglio sposarmi... Non voglio, ma sarebbero capaci di legarmi i piedi alla sella del cavallo se non dovessi acconsentire! Come hanno fatto con Gjelina... Come hanno fatto con Vitore...» Queste scene le passavano per la mente». Meglio affogare in mare! In mare...» Altre sparatorie vicino alla *kulla* [casa di pietra]. Ecco gli invitati che salgono per la scala di pietra. Ma perché senza la banda? Perché non sente il suono della banda?

Poi si era ripresa, anche se la sparatoria continuava. Le girava la testa: tremava la terra e le cime delle montagne si baciavano... No!

Ajo nuk do t'i linte t'i prisnin flokët si Marës!

Kaq njerëz në breg kishte pasur vetëm kur u mbyt djali i Kolecve! Ç'prisnin ata? Pse nuk vinin ta nxirrnin nga uji? Djalë e Kolecve e kishin nxjerrë... Në breg merrnin e jepnin me duar dhe me fjalë. Nuk dëgjonte çfarë thoshin se gjithandej shtinin me pushkë. I shihte grykët përpyetë megjithatë plumbat sikur e përshkonin nëpër zemër. Ç'bëhet kështu? – i bëhej të thërriste asaj. Na u sul turku? Serbi? Kaçakët e maleve? Bën pushkë katundi me një çikë! Nuk jam kah dorëzohem, pra, pasha të gjallë!»

Ajo u zhyt thellë e më thellë në det, po gjithë ajo zemër që i dha vetes humbi sa pa të atin, që po zbriste nga shpati. Si qe nxehur uji kështu? Sa përvëlonte? Rrasu në det, rrasu! Gjer ku? Gjer në buzë të duron deti... I ati dhe ai tjetri ballë për ballë...

– Jot bijë më koriti! Paska qenë e përdalë! Qoftë prishur miqësia!

I ati nuk po fliste. Ai ia kishte ngulur sytë xhubletës në breg. Ku e kishte krenarinë e asaj këmbanës së fryrë gati për kushtrim? Malësorët e kishin shkelur me këmbë, e kishin përdhosur në zemërim e sipër.

– Ime bijë do ta paguajë me kokë, po edhe ti do ta paguash! Mblodhe katundin dhe na more fytyrën...

Dy pushkë kundër njëra-tjetrës në mes detit dhe malit të thatë!

Lei non doveva permettere che le venissero tagliati i capelli come avevano fatto con Mara!

Tante persone si erano radunate a riva quando era affogato il figlio dei Koleci! Cosa aspettavano? Perché non la tiravano fuori dalle acque? Il figlio dei Koleci l'avevano tirato fuori... Sulla riva discutevano animatamente, non sentiva le parole perché ovunque sparavano. Vedeva i fucili puntati in aria ma le loro pallottole laceravano il suo cuore. Cosa succede? Voleva gridare. Forse ci hanno occupato i Turchi? I Serbi? I banditi delle montagne? Tutto il villaggio lotta contro una fanciulla! Non mi arrendo, no, nel nome del mio onore!»

Lei si tuffò nella profondità del mare, ma il coraggio che aveva cercato in se stessa svanì quando vide il padre scendere per il sentiero. Come era bollente l'acqua in quel momento! Come bruciava! Tuffarsi in mare, tuffarsi! Fin dove? Fino alla gola e svanire nella sua profondità, e poi... Il padre e quell'altro, faccia a faccia...

– Vostra figlia mi ha disonorato! Una ragazza senza pudore! Qui finisce il nostro patto.

Il padre non parlava. Il suo sguardo era rivolto al vestito di feltro fitto della figlia rimasto sulla riva. Il vestito di feltro fitto quanto più si gonfiava tanto più rappresentava la fierezza di chi lo indossava. Dove aveva quell'orgoglio della campana pronta a dare l'allarme? I montanari l'avevano sgualcito passandovi sopra con rabbia.

– Mia figlia pagherà per ciò che ha fatto, ma anche tu pagherai! Hai allarmato tutto il villaggio per disonorare me...

Due fucili spianati l'uno contro l'altro tra il mare e la montagna!

«Kthehuni, bre! Kthehuni të dyja nga unë!» Pushka e të atit ngre grykën lart, përshkon një hark të shkurtër nga mali dhe rrëzohet bashkë me të zotin pranë bregut... Ku janë krismat? Ku? Ç'janë këto pushkë që vrasin pa krisma?

Deshi të binte përmbys mbi të atin, të çirrte fytyrën mbi të... Mbeti aty në mes të detit. Nuk mund të dilte ashtu gjysmë lakuriq siç qe. Ja si e mundte ndonjëherë turpi dhembjen e shpirtit!

E kishin hequr të vdekurin dhe ajo nuk kishte guxuar të dilte në breg. Një gjë i bën përshtypje: malësorët i thërrasin të dalë në breg! Nuk duken aq të egërsuar. Ndonjëri dhe e merr me të mirë. Ata do t'i kthejnë shpinën dhe ajo mund të vishet... Le të dalë për *mortin* (vdekjen) e të atit...

Ajo matet të dalë. Do të dalë edhe sikur ta fusin të gjallë në dhë, po një zë që çirret dhe mallkon në breg të detit nuk e lë të shkojë më tutje. Patër Mariani!

«Qoftë mallkuar kush i çel derën kësaj lavireje! Qoftë mallkuar kush i zgjat copën e bukës! Qoftë mallkuar kush e merr për grua!»

Patër Mariani që mallkon dhe mallkon... Bregu kumbon si muret e kishës së vjetër. Vajza dridhet aty në ujë. Prifti po mallkon Marën që e shqeu bisha në mal... Zëri i priftit ushton si atëherë dhe del nga dritaret pa xhama të kishës së vjetër.

«Rivolgeteli entrambi a me!» Il fucile del padre sparò in aria, verso la montagna, descrisse un breve arco verso il monte e cadde giù, insieme al padrone, sulla riva del mare... Dov'è lo scoppio? Dove? Cosa sono questi fucili silenziosi che sparano senza far rumore?

Avrebbe voluto abbracciare il padre, urlare sopra di lui... rimase lì, in mezzo al mare. Non poteva uscire così, mezza nuda. Ecco come qualche volta la vergogna si risveglia dentro noi ed è più grande del dolore che ci sovrasta!

Avevano allontanato il morto ma lei non aveva avuto il coraggio di tornare a riva. Una cosa la sorprese: i montanari la chiamavano perché uscisse dall'acqua! Non sembravano molto arrabbiati. Qualcuno la incitava con toni persuasivi, con parole compiacenti. Loro avrebbero voltato le spalle e lei si sarebbe vestita... Sarebbe uscita per la morte del padre...

Lei avrebbe trovato il coraggio di uscire. Sarebbe uscita, anche se avessero dovuto seppellirla viva, ma una voce che urlava e malediceva non le lasciò fare un altro passo. Don Mariani!

«Sia maledetto chi darà ospitalità a questa donnaccia! Sia maledetto chi le offrirà un pezzo di pane! Sia maledetto chi la prenderà per moglie!»

Il don Mariani che malediceva in continuazione... Sulla riva si sentì l'eco delle sue maledizioni come fossero sulle vecchie mura della chiesa. Lei tremava nell'acqua. Il prete stava maledicendo Mara che era stata divorata dagli animali nel bosco... la sua voce era simile a quei giorni e sembrava che venisse fuori dalle mura della vecchia chiesa.

Ajo një pëllëmbë fëmijë e mbledhur kruspull pas mureve të kishës dhe dridhej si tani në ujë. Një copë fëmijë që dridhet tek përshkruan atë Mariani flakët e ferrit. Aq gjallë i përshkruante ai flakët e ferrit sa që ishte e pamundur të shpëtojë nga ata. Marën do ta digjinin flakët e ferrit! Pse?

Vetëm tani e dinte këtë! Tani atje, në ujin e ftohtë.

Dhe për të parën herë e shfajësonte Marën!

Po ngrinte! Prifti nuk pushonte së mallkuari në breg. Asaj po i ngrinte tuupit edhe mendja. Vdekja që ndodhi, turpi që pësoi... Çudi, po nuk e kishte mendjen tek ato. Mendonte për Marën! Njeriun e shqye-ka edhe pa faj bisha e malit...

Nuk ia kishte vënë më veshin priftit sado që kishte *predikuar* (mallkuar) gjatë aty në breg.

Pastaj ai që larguar me duart në qiell sikur të kërkonte ndihmë për të përmbysur një tokë të zvetëtuat.

Ikën dhe malësorët. Dikush prej tyre e ngriti në këmbë xhubletën e saj dhe vajzës i gufoi zemra. Ajo e pa që malësori këtë e bëri fshehtas nga prifti. Kishte dalë në breg.

Në atë breg pa njeri të gjallë, në atë breg të shkretë. Ja, ishte xhubleta! Në këmbë! Në këmbë si e vajzave më të mira e më të nderhme të maleve! Sa e ngrohu ajo xhubletë në këmbë...

Pastaj prapë akull. «E mjera unë për ty, o tatë! Nuk të kalb dheu i zi, o tatë. Nuk të vajton te kryet vajza jote që të bëri *mortin*, o tatë!...»

Lei, una piccola bambina intimidita e spaventata, nascosta dietro le mura della chiesa, tremava come stava tremando adesso nell'acqua. Una bambina che tremava mentre don Mariani descriveva il fuoco dell'inferno. Così, in dettaglio, descriveva don Mariani il fuoco dell'inferno e sembrava impossibile riuscire a sfuggirvi. Il fuoco dell'inferno doveva bruciare Mara! Perché?

Solo adesso capiva il perché! Adesso, là, dentro quell'acqua fredda.

E per la prima volta discolpava Mara!

Stava ghiacciando! Il prete non finiva di maledire sulla riva, lei stava ghiacciando tutta, corpo e mente. La morte del padre, la vergogna che aveva... Incredibile, ma lei non stava pensando a ciò. Pensava a Mara! L'uomo viene divorato anche senza colpa dagli animali del bosco...

Non ascoltava più il prete, anche se questi continuava a predicare sulla riva del mare.

Il prete si allontanò con le mani alzate verso il cielo come se stesse cercando aiuto per rivoltare quella terra maledetta.

Anche i montanari si allontanarono. Uno di loro sollevò il suo vestito di feltro fitto e questo gesto le diede coraggio. Lei notò che il montanaro aveva fatto tutto questo di nascosto dal prete. Decise di ritornare a riva.

Su quella riva senza un'anima viva, su quella riva deserta. Ecco, c'era il suo vestito di feltro fitto! In piedi! Sollevato da terra, come il vestito di feltro fitto delle ragazze più buone e più oneste delle montagne! Quanto coraggio le diede quel vestito di feltro fitto che vedeva sollevato...

Di nuovo diventò quasi di ghiaccio. «Povera me, papà! Non marcirà la tua carne, papà! Non avrai vicino la figlia che ti ha causato la morte, papà!...»

Kishte lënë malin dhe kishte marrë poshtë fushës. Kishte një kushëri andej rrotull. Po mandata kishte vajtur përpara saj. I kishin nxjerrë një rrobë dhe i kishin mbyllur derën. Bukën dhe strehën i kishte mallkuar prifti. «Ik! Ik – i kishte thënë vetes ajo. – Ik deri atje ku nuk ka vajtur mallkimi i tij...»

Lehnin gentë dhe asaj i dukej që ato ia ndërsente prifti prapa. «Ik, deri atje ku nuk ka vajtur mallkimi i tij...»

Tepër larg duhet të ishte ai vend derisa ajo nuk po e arrinte...

Mëngjesi e kishte zënë në një fshat të panjohur. Të kishte ardhur dhe këtu mandata?

Mandata ishte ajo vetë me atë fytyrë të prishur dhe zemrën që i përpëlitej nga tmerri. «Ndjehu gjallë, po deshe të jetosh, – i kishte thënë vetes. – Nuk i iket mallkimit duke u dridhur dhe duke vrapuar...» Po deshe të jetosh... Cilën jetë? Qenka jetë dhe s'qenka jetë!

Nga kishte shkuar më vonë? Nga ishte endur.

Ç'rëndësi kishin të tjerat? Kur nuk ke strehën tënde, mbi kokë të duket se nuk të ndahet asnjëherë mallkimi i priftit... Kështu i qe dukur asaj shumë kohë derisa kishte takuar një druvar nga Hasi dhe kishte ikur me të.

Po andej? Ç'bëri andej? Si ishte në Has? Malet ishin kudo njëlloj atë kohë...

– Na erdhi një mik në Has – vazhdoi plaka. – Ai kishte qenë këndeje dhe foli e foli për këtë vend. Ai iku dhe unë ia dhashë të qarit si fëmijë. Më shpërtheu një mall, një mall... U ngrita të nesërmen pa zbardhur dhe i thashë plakut:

«Do të shkoj një herë andej nga kam lerë... Plakë jam, e shoh apo s'e shoh më atë vend...»

Si era lasciata alle spalle la montagna e si era diretta verso la pianura. Aveva un parente in quella zona. Però la maledizione era arrivata prima di lei. Le avevano dato qualche vestito e le avevano chiuso la porta in faccia. Il prete aveva maledetto il pane e la casa! Vai! Vai! – si era detta. – Vai dove non è ancora arrivata la sua maledizione...»

Molto lontano doveva essere quel luogo in cui la maledizione non avrebbe potuto colpirla...

L'alba del giorno dopo l'aveva raggiunta in un paese sconosciuto. Era forse arrivata fin lì la sua maledizione?

La maledizione era lei in persona, con quel volto di cadavere e il cuore che tremava dalla paura. «Fatti forza se vuoi vivere – si diceva. – Non puoi scappare dalla maledizione tremando e correndo...» Se vuoi vivere... Ma quale vita? Questa non è una vita da vivere!

Dove si sarebbe diretta dopo? Per quali strade? Che importanza aveva il resto? Quando non hai la tua casa sembra che la maledizione del prete ti segua ovunque... Questa impressione aveva avuto lei per tanto tempo finché non aveva incontrato un uomo, un taglialegna, ed era partita con lui per Has.

E da queste parti cosa aveva fatto? Come si era trovata ad Has? Le montagne, ovunque andasse, erano sempre uguali in quei tempi...

– Ad Has arrivò un ospite – continua la donna. – Egli era stato da queste parti e mi parlò a lungo di questo posto. Quando andò via scoppiò in lacrime, come una bambina. Si era risvegliata in me una tale nostalgia... L'indomani si era alzata e aveva detto a suo marito: «Vorrei andare un'altra volta nel luogo in cui sono nata... sono anziana, non so se potrò vedere più quei luoghi...»

Kështu erdha këndeje... Po nuk e njihkam më këtë vend, qenka bërë tjetër. Vetëm deti është po ai...

– Shkojmë – tha Neta e ngashëryer.

Burrë e grua e kishin futur në mes plakën dhe i shtrëngonin krahët.

– Shkoni, ju, shkoni – tha ajo. – Vij më vonë unë...

– E sheh atë ballkonin në qoshe? Aty na ke! Ai ballkoni në katin e parë. Eja, mos na bëj të të kërkojmë natën...

E lanë plakën në breg. E dinin që ajo donte të futej prapë në det, donte të hiqte mallin e detit....

Ç'mendonin ata të dy duke ecur nëpër rrëzë? Ndoshta fjalët e para të plakës: «Ditë e bukur – i kishte thënë Neta». «I qofshim falë! – ia kishte kthyer plaka. – Ngroh dielli dhe të hyn deri në palcë të kockave».

E così sono arrivata qui... Ma non riconosco più questo posto, è molto cambiato. Solo il mare è rimasto uguale...

– Andiamo – dice Neta commossa.

Marito e moglie tengono tra loro la donna e la stringono forte.

– Andate voi, andate – dice lei. – Io vengo più tardi...

– Lo vedi quel balcone all'angolo? Là stiamo noi! Quel balcone al primo piano. Vieni, non farti cercare per tutta la notte!...

La donna rimane ancora un po' sulla riva. Loro immaginano che lei voglia tornare in acqua, per colmare la nostalgia accumulata per quel mare, da sempre....

Cosa pensano quei due, camminando sulla sabbia? Forse le prime parole della donna: «Bella giornata – aveva detto Neta». «Sia benedetta! – aveva risposto la donna. – Riscalda il sole e penetra fino alle ossa».

